skog+
landskap

Størrelsen på jordstykker

Grete Stokstad og Svein Olav Krøgli

Vidstrakte jordbruksareal eller mange små jordstykker? Det er store forskjeller i landet vårt. Det kommer av både muligheter for effektivisering av jordbruket, men også naturens fysiske avgrensninger.

Jordstykke

Med jordstykke menes et sammenhengende jordbruksareal som er avgrenset av vei, bekk, grøft, trekker, skog m.m. For å få en mest mulig rasjonell drift av de dyrka arealene var det lenge vanlig å slå sammen jordstykker til større enheter. Endringen skjedde gjennom både nydyrking og bakkeplanering. Dette kan imidlertid ha negative konsekvenser, blant annet i form av økt erosjon, mindre landskapsvariasjon og færre leveområder for en rekke ulike arter i jordbrukslandskapet. Ved hjelp av overvåkingsprogrammet 3Q (se faktaark om 3Q) har vi laget et kart som viser gjennomsnittlig jordstykke størrelse i hele landet.

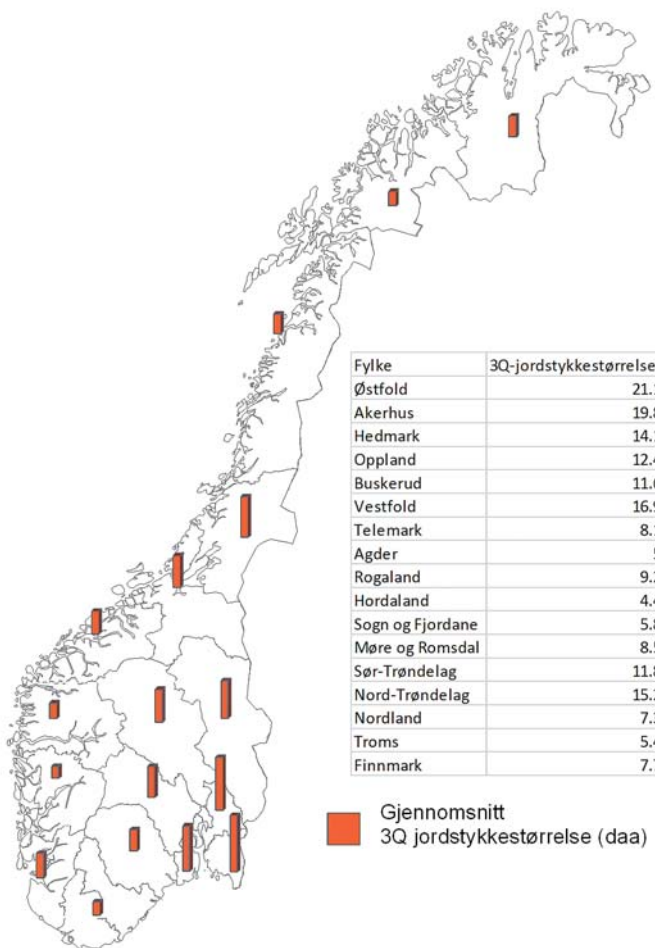
Beregning av jordstykke størrelse

Gjennomsnittlig jordstykke størrelse for et område er det totale arealet av jordstykkene delt på antall jordstykker. Et område er i denne sammenheng en 3Q flate (1x1 km) og jordstykkene blir "kuttet" deretter. Vi ser her kun på jordstykker bestående av åker, eng eller hagebruk, det vil si de fulldyrka og overflatedyrka arealene.

Eksempler på mellomstore jordstykker, Sogndal kommune, Sogn og Fjordane. Foto: Oskar Puschmann.

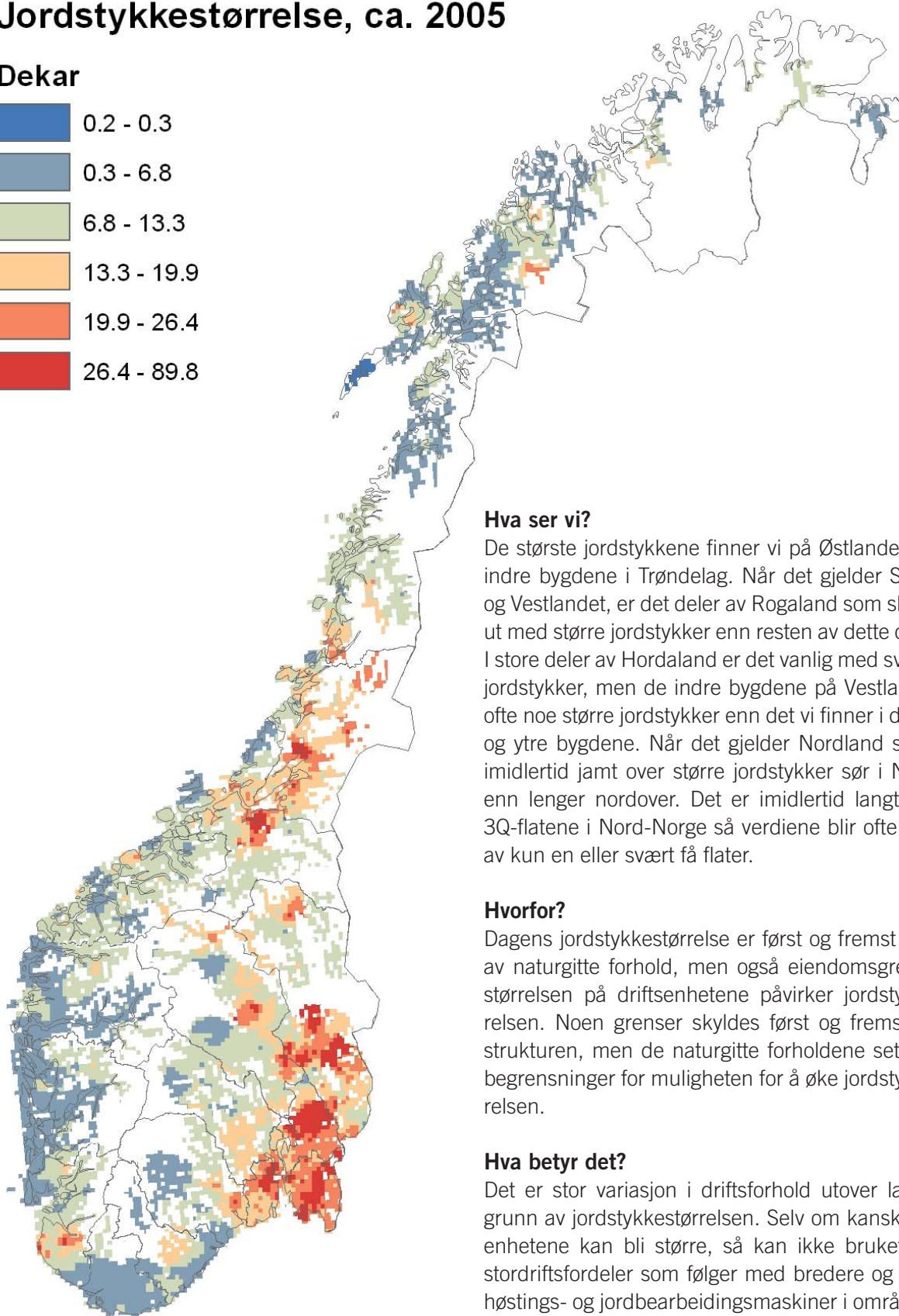
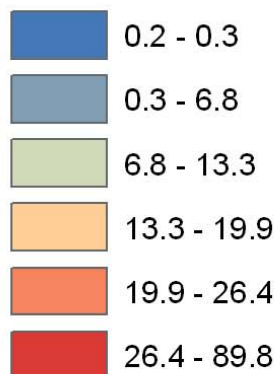
Det betyr at areal definert som beite ikke er brukt for å beregne jordstykke størrelse. For hver av de ca. 1000 flatene som er spredt rundt i Norge, er det beregnet en gjennomsnittlig jordstykke størrelse. Fra disse verdiene er det igjen laget en gjennomsnittsflate for Norge (se stort kart på neste side).

Fylkesvis gjennomsnitt (dekar) for jordstykke størrelse i andre overvåkingsomdrev (ca. år 2005), basert på 3Q data. Vest- og Aust-Agder har her fått en samlet verdi.

Jordstykkestørrelse, ca. 2005

Dekar

Kart over gjennomsnittlig jordstykkestørrelse (ca. år 2005). Fargekoder er gitt for hele standardavvik på hver side av gjennomsnittsverdien (10,1 dekar).

Hva ser vi?

De største jordstykkene finner vi på Østlandet og i de indre bygdene i Trøndelag. Når det gjelder Sørlandet og Vestlandet, er det deler av Rogaland som skiller seg ut med større jordstykker enn resten av dette området. I store deler av Hordaland er det vanlig med svært små jordstykker, men de indre bygdene på Vestlandet har ofte noe større jordstykker enn det vi finner i de midtre og ytre bygdene. Når det gjelder Nordland så er det imidlertid jamt over større jordstykker sør i Nordland enn lenger nordover. Det er imidlertid langt mellom 3Q-flatene i Nord-Norge så verdiene blir ofte påvirket av kun en eller svært få flater.

Hvorfor?

Dagens jordstykkestørrelse er først og fremst en følge av naturgitte forhold, men også eiendomsgrenser og størrelsen på driftsenhetene påvirker jordstykkestørrelsen. Noen grenser skyldes først og fremst bruksstrukturen, men de naturgitte forholdene setter klare begrensninger for muligheten for å øke jordstykkestørrelsen.

Hva betyr det?

Det er stor variasjon i driftsforhold utover landet på grunn av jordstykkestørrelsen. Selv om kanskje driftsenhetene kan bli større, så kan ikke bruket utnytte stordriftsfordeler som følger med bredere og effektive høstings- og jordbearbeidingsmaskiner i områder med små jordstykkestørrelser. Et økt effektivitetskrav vil føre til at små arealer lett går ut av drift, i det minste som fulldyrka jord.